

פרנס החודש
להחזקת שיעורי התורה
הרב אברהם ב. לוי הי"ד
לזכר נשמת אביו
הרב נחום זצ"ל
נלב"ע כ' תשרי תשכ"ג

נושאי ה'דף' בעלון:

מומר האם דינו כישראל

(ר"ה ג')

ספרי

מצות צריכות כוונה במצות שבין
אדם לחבירו

ספרי

ממתי אפשר לעשות פדיון הבן
ודין כל תאחר בנודד לבית הכנסת

(ר"ה ה')

ספרי

האם גם בצדקה עובר בכל תאחר
בכל יום והאם הלשון בכל יום
דוקא

(ר"ה ו')

ספרי

כתיבת שם הנודד מתחת לנדבות
נוי של בית הכנסת

(ר"ה ז')

ספרי

השוכח המלך הקדוש בתפילת
ליל ראש השנה

(ר"ה ח')

ספרי

שיעור תוספת שבת ויו"ט

(ר"ה ט')

והשבוע באלון: היכלי הלכה

בל תאחר בסעודת שבת

מתוך "פניני ההלכה - מתיבתא"

ניתן להשיג

גמרות ר"ה לשיעורים

כולל המדור

"מרחבי רקיע"

עם למעלה מ-100 תמונות

צבע תלת מימדיות

במחיר 30 ₪ לגמרא

1800-22-55-66

קיום עם ישראל - למעלה מן הטבע

בעל חובות הלבבות כותב, שהרוצה לראות בימינו נסים גלויים ברמה לא פחותה מאלה המתוארים בכתבי הקודש, יתבונן בעין שכלו בעובדת היותנו קיימים בין כל הגויים במשך כל שנות גלותנו עד היום.

דבר זה נאמר בזמנו של החובות הלבבות, לפני קרוב לאלף שנים, ועל אחת כמה וכמה בזמנינו כאשר עברנו כל כך הרבה רדיפות והשמדות תחת ממשלות ומעצמות אדירות, העובדה שעם ישראל עדיין קיים היא פלא מעבר לכל הסבר טבעי.

הסיבה לכך אינה טבעית, כי קיום כלל ישראל מאז ומעולם לא היה כפי כללי הטבע הנהוגים בעולם. הטבע בעולם הוא ששום אומה אינה שורדת. גם האומות החזקות ביותר של ימי קדם אינם קיימים היום. כל הסיבות הטבעיות להצלחה לאומית אינן מועילות ליותר מכמה מאות שנים, כפי שההיסטוריה מוכיחה. לכן, אומה התלויה בנסיבות טבעיות, אין לה שייכות לנצחיות.

דווקא כלל ישראל, שבמשך כל כך הרבה שנים לא הייתה לו מולדת משלו ולא צבא משלו, שהיה נתון למרמס כל גויי הארץ, הוא זה שרואה במפלתם של כל האחרים וממשיך להתקיים כנגד כל הסיכויים, ודווקא בשל כך שאינו מסתמך על הנסיבות הטבעיות!

בפרשתנו, יעקב אבינו נאבק עם מלאך - שרו של עשו. מאבק זה נועד לשמש כמעשה אבות סימן לבנים. המלאך פגע ביד יעקב ובכך הפך אותו לצולע, בלי יכולת לעמוד בכוחות עצמו. אך הנה, יעקב הוא המנצח.

רבי שמשון רפאל הירש מבאר שדבר זה בא ללמד אותנו לבל נתלה את תקוותינו בכח חומרי, כי הבטחת קיומינו נתונה לנו דווקא בזכות מסירות נפשנו ומאבק בלתי מתפשר במצב של חוסר יכולת לעמוד בכוחות טבעיים. עלינו להכיר בכך שקיומינו ניתן לנו היישר מהקדוש ברוך הוא, והוא תלוי רק בקשר שלנו אתו.

וזו היא גם המשמעות הגדולה של מצוות גיד הנשה. אין אצלנו מצוות המשמשות כמזכרת גרידא למאורעות שאינן נוגעים להיום. האיסור לאכול גיד הנשה נועד להפנים בתוכנו את הידיעה שקיומנו הוא בלי כל סיבה טבעית. אין לנו רגליים לעמוד עליהם, וקיומינו נועד להיות דווקא באופן כזה, כי הוא קשור באופן ישיר להקב"ה, בלי האמצעים הטבעיים והבלתי בטוחים של שאר האומות.

בוא וראה עד היכן הדברים מגיעים. על המילים "מגן ישעינו" שבברכת יוצר אור בתפלת שחרית, מבארים בשם הגר"א (בפי' אבני אליהו שבסידור הגר"א) "שצריכין אנחנו לישועה נגד מערכת השמים ומשטריהן, שאין מזל לישראל לתת להם פרנסה ואכלם בעתם, ואמר מגן שהוא מרחוק שאין הנושע יודע את ישועתו, כן אנחנו שוכבים על מטותינו והוא לוחם מלחמתנו בשמים".

הרי שבמערכת הטבעית אין מקום לאוכל יומיומי בשביל כלל ישראל, וזקוקים אנו להתערבותו הישירה של הקב"ה. כאשר נכיר בכך במלוא התודעה, ונשים את כל מגמתנו בחיזוק בקשר בינינו לבין הקב"ה, שהוא הסיבה האמיתית לקיומינו- או אז נהיה ראויים לתואר העילאי "ישראל".

שבת שלום - הרב בנימין יעקובסון - מערכת 'היכלי תורה'

החומר בעלון מתוך
מתיבתא

הגמרא של לומדי הדף היומי
לפרטים ועשיית מנויים

1800-22-55-66

העלון יו"ל ע"י המרכז העולמי להפצת הדף היומי
זכרון משה" טל: 02-5377604

העלון מופץ בלמעלה מ-10,000 תיבות דוא"ל ע"י רשת "היכלי תורה"
טל: 1599-55-30-55 פקס: 03-5422711 דוא"ל: Tora10@bezeqint.net
להצטרפות לקבלת העלון נא לשלוח אמייל לכתובת הנ"ל.
הערות והארות יתקבלו בברכה!

This bulletin is available in English too! To subscribe e-mail us at tora10@bezeqint.net

יום שישי י"ז כסלו

ר"ה ג'

מומר האם דינו כישראל

בגמרא מובא תירוצו של ר' יצחק שדרישו לאחר שהחמיץ חשבו שנותיו כמלכי נכרים, ובהמשך (ד.) מביאה הגמרא ראייה שהחמיץ ממה שאמר 'די להון מהקרבין ניווחין לאלה שמייא ומצלילין לחיי מלכא ובנוהי' (עזרא ו י.), הרי שלא עשה צדקותיו אלא כדי שיתפללו לחייו וחיי זרעו, ואף שהאומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיו בני ובשביל שאזכה בה לחיי העולם הבא הרי זה צדיק גמור, היינו דווקא בישראל אבל בנכרי שאם אין מטיבין לו כגמולו קורא תגר אין זו מעלה כלל.

בגמרא סנהדרין (מד.) דרשין מן הפסוק 'חטא ישראל' (יהושע ז יא) אע"פ שחטא ישראל הוא. וכן אמרו בגמרא יבמות (מז.) על הברייתא שאומרת לענין דיני גירות, טבל ועלה הרי הוא כישראל לכל דבריו, ושואלת הגמרא למאי הלכתא, ומתרצת דאי הדר ביה ומקדש בת ישראל, ישראל מומר קרינא ביה וקידושו קידושין, ומבואר מזה שישראל מומר יש לו דיני ישראל ואם קידש אשה חלו הקידושין ואסורה היא לכל העולם. והריטב"א (ובבמות סב. ד"ה שלשה) הוכיח כן עוד מגמרא קידושין (יח.) שכאשר רצתה הגמרא להוכיח שהעובד כוכבים יורש את אביו מן התורה מהפסוק שכתוב לגבי עשו 'כי ירשה לעשו נתתי את הר שעיר' (דברים ב ה.), דוחה הגמרא ודלמא ישראל מומר שאני, ומוכח מזה שאע"פ שהוא מומר דינו כישראל ולכן אין להוכיח ממנו על נכרים.

ולכן כתב הרא"ש (ב"מ פ"ה סי' נב) ועוד ראשונים שאסור ללוות ממנו ברבית משום שמכשילו באיסור לפני עור וכן נפסק בשו"ע (יו"ד סי' קנט ס"ב). נאבל ר"ת כתב בתשובה המובאת בחידושי הרמב"ן (בי"מ עא:) שאף על פי שנחשב ישראל מותר ללוות ממנו ברבית כיון שמותר להלוותו ברבית עיי"ש, ועיי"ש עוד ברמב"ן שמוכיח כר"ת מדברי הירושלמי (ע"ז פ"ה ה"ד).

אבל בשו"ת מהרשד"ם (אבהע"ז סי' י) סובר שמן התורה דין המומר כגוי גמור אפילו לקולא, ומה שמצינו בכמה גמרות שדינו כישראל הוא רק מתקנת חכמים שתיקנו שיהיה דינו כישראל לחומרא.

ובשו"ת הלכות קטנות (ח"ב סי' רמ) הוכיח כן מסוגייתנו, שהרי דריש היה בנה של אסתר כמבואר במדרש (אסתר פ"ח, ויקרא פ"ג) א"ר יודן ברבי סימון דריש האחרון בנה של אסתר היה, טהור מאמו וטמא מאביו. וכ"כ התוס' כאן (ד"ה שנת). ואם כן היה לו דין ישראל וכדין נכרים הבא על בת ישראל (ובבמות מה.), ואף על פי כן אמרו בגמרא שכשנתן צדקה לחייו וחיי זרעו דינו כנכרי, ומבואר שדריש כיון שהיה מומר דינו כאינו ישראל, והטעם משום שחכמים לא נתנו למומר דיני ישראל אלא לחומרא ולא לקולא וי"ש להעיר שלדברי רש"י בסוגייתנו טעם שינוי דינו של נכרי אינו מחמת דין נכרי שבו אלא מחמת המציאות.

אמר רב חסדא לא שנו אלא למלכי ישראל אבל למלכי אומות העולם מתשרי מניין
(ר"ה ג')

דבר אחר החדש הזה לכם (שמות יב ב.), מה כתיב בפרשה (שמות יב כב) ולקחתם אגודת אזוב וכו', (שמות יב כג) ועבר ה' לנגוף את מצרים, הה"ד (במדבר כג ט) כי מראש צורים אראנו וכו', כיון שבאו האבות וזכו, אמר הקב"ה על אלו אני מכונן העולם וכו', לכך כתיב כי מראש צורים אראנו, עד כאן (שמו"ר פט"ו ז). ורצ"ל לכך ולקחתם אגודת אזוב, אין אגודה פחות מג' (סוכה יג.), להורות על זכות ג' אבות, ועל כן אמר החדש הזה לכם דייקא שאתם בני ג' אבות, כי עד היום היתה הנהגת העולם מתשרי שהוא דין ולא היה קיום לעולם, על כן מלכי אומות העולם מתשרי מניין (ר"ה ג.), מה שאין כן כעת יש יסוד לעולם, והנהגה הוא בחסד שהוא בניסן, על כן החדש הזה לכם דייקא, ומלכי ישראל מניסן מניין.
(אגרא דנלה)

ממדור "כפתור ופרח" מתוך 'מת'בתא'

יום שב"ק י"ח כסלו

ר"ה ד'

מצות צריכות כוונה במצות שבין אדם לחבירו

בגמרא מובא הברייתא 'האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני, ובשביל שאזכה בה לחיי העולם הבא הרי זה צדיק גמור', ומבואר שאפילו שכוונתו לטובת עצמו מכל מקום קיים מצות צדקה.

בספר אהבת ציון (דרוש י ד"ה ואיתא בפ"ק דב"ב) מביא בשם אביו הנודע ביהודה שלמד מדברי הגמרא האלו שאף שבשאר המצות הדין הוא שצריך כוונה לצאת ידי המצוה בעשייתן ואם לא כיוון אינו יוצא וכמבואר בשו"ע (סי' ס ס"ד), מכל מקום במצות צדקה יוצא אפילו אם לא כיוון לשם מצוה כלל, ומביא בשמו טעם החילוק בין צדקה לשאר מצות משום שבשאר מצות שבין אדם למקום אין תועלת בעצם המצוה ועיקר תכליתה הוא בעצם עשייתה שעושה רצון ה', ולכן אם לא כיוון ולא עשה לשם עשיית רצונו לא עשה כלום, מה שאין כן בצדקה אף שאין בו מחשבת מצוה אפילו הכי יש תועלת ופעולה בעשייתו דהא העני נהנה ממנו ואין חילוק להעני אם מקבל אותה צדקה לשמה או לא.

ועצם היסוד שעיקר תכלית המצות שבין אדם לחבירו הוא שיהנה את חברו, כבר כתב כן המהר"ל בגור אריה פרשת יתרו (שמות כ כב), שנותן טעם בדברי הפסוקים הכתובים בלשון רשות אע"פ שהם חובה והביאם רש"י לעיל (ג. ד"ה כדריש), ובטעם הדבר כותב המהר"ל כי במצות אלו אם יקיים אותם רק מפני מצות המלך אין הדבר לרצון לפני הקב"ה, אלא צריך שיעשה מרצונו. ובהמשך דבריו מסביר גם לענין מה שכתוב 'אם כסף תלוה' (שמות שם כד) בלשון רשות וז"ל, 'וכן אם הלואה כסף כאילו מקיים גזירת המלך אין זה מצוה, כי צריך שיהיה מצות הלוואה מרצונו בלב טוב, כדכתיב אף בנתינה (דברים טו י) 'ולא ירע לבבך'.

וכ"כ גם בשו"ת התעוררות תשובה (ח"ב סוף סי' ו) מתוך סברא זו שאין צריך כוונה בכל מצות שבין אדם לחבירו, ומביא גם מה שכתב רש"י עה"ת (ויקרא ה יז) בהיתה סלע צרורה בכנפו ונפלה הימנו ומצאה העני ונתפרנס בה, שהקב"ה קובע לו ברכה. וע"ע שו"ת מנחת יצחק (ח"ב סי' פד אות ז) שכתב סברא זו לענין מצות ביקור חולים.

אבל החפץ חיים בספרו אהבת חסד (ח"ב פכ"ג אות ב) מאריך בזה וסובר שגם במצות צדקה וכדומה לו צריך כוונה, ודוחה הראיה מהנותן צדקה בשביל שיחיה בנו, שמה שאומר בשביל שיחיה בנו אינו מחייב שאינו מכון גם לשם מצוה, אלא מכון הוא לשניהם, אבל אם באמת אינו עושה אלא בשביל שיחיה בנו, לא קיים המצוה.

וראה עוד פרי מגדים (או"ח סי' תרצה מש"ז סק"א) ומובא במשנה ברורה שם (סק"ד) שאפשר שצריך כוונת מצוה במצוות משלוח מנות ומתנות לאביונים, ואולי זה תלוי בהנ"ל בשאר מצות שבין אדם לחבירו.

בשכר שחביבה תורה לישראל כשגל לעובדי מוכבים זכיתם לכתם אופיר
(ר"ה ד')

התיחסות השכר הלוז יתכן דתכונת החביבות שלה שגל לעבדים ולא לישראל הוא לפי דיש בו מדת העזות כראיתא במס' ביצה ג' עזין הם. והעזות מנגדת לתורה כדאמרינן התם. לכן כאשר התורה חביבה לישראל היא מנגדת להם לחביבות השגל. ואמרו עוד לית עניא מכלבא. וכאשר ישראל מנגדים לשגל בתכונת החביבות של התורה. ניתן להם בשכרם תכונה ההפכית שהיא העושר של כתם אופיר שהוא מנגד לעוני של כלבא.
(אגרא דנלה)

ממדור "כפתור ופרח" מתוך 'מת'בתא'

יום ראשון י"ט כסלו

ר"ה ה'

ממתי אפשר לעשות פדיון הבן

בגמרא מובאת מימרא של רבה בר שמואל 'אמרה תורה מנה ימים וקדש חדש', ומזה אנו לומדים שעל אף שכידוע יש בין מולד למולד מלבד הכ"ט יום עוד י"ב שעות ותשצ"ג חלקים וכמבואר ברמב"ם (קידוש החודש פ"ו ה"ג), מכל מקום אין לקדש החודש באמצע היום ולעשות חציו מחודש אחד וחציו מחודש אחר, אלא מקדשים את החודש ביום הבא. ודבר זה נלמד ממה שכתוב בתורה 'עד חדש ימים' (במדבר יא ב) כמבואר בגמרא מגילה (ה.).

והנה לענין פדיון הבן נאמר 'ופדויו מבן חדש תפדה' (במדבר יח טז), ופירושו לפי שיטת חכמים במשנה בכורות (מט.) שמלאחר חודש דהיינו מיום ל"א ואילך מתחיל המצוה לפדותו. וכן נפסק בשו"ע יו"ד (סי' שה סעי' יא) שאין פודין הבכור עד יום ל"א. ולענין בדיעבד עיין שו"ע (שם סעי' יג).

והב"ח ביורה דעה (סי' שה סעי' יד) מחדש שלענין פדיון הבן אין צריך להמתין שיעבור כל היום ל', אלא כיון שעברו כ"ט יום י"ב שעות ותשצ"ג חלקים, כבר ראוי הבן לפדייה, ומוכיח כן מדברי היראים (סי' קמ), וכן פסק גם בתשובה (ישנות סי' קכה). וכן פסק הש"ך (יו"ד שם ס"ק יב, יט) וכדברי הב"ח.

אבל בשו"ת תרומת הדשן (סי' רסט) מבואר שלעולם אין פודין ביום ל', ולכן כתב שאם יוצא יום ל' בערב שבת אין פודין אותו עד יום ל"ב. וכן פסק בשו"ע (שם) שאין פודין עד לאחר השבת. וכן פסק בשו"ת מהרש"ל (סי' ז) והביאו הב"ח (שם) שאין פודין עד לאחר השבת.

ובמג"א או"ח (סי' שלט סק"ח) הביא דברי הב"ח וחלק עליהם, והוכיח ממה שאמרו בגמרא בסוגייתנו שלמדידים מן הפסוק שחודש הוא ל' יום שלמים דוקא, ואם כן הוא הדין לכל מקום שנאמר בתורה חודש. וכן פסק במשנה ברורה שם (ס"ק כז) שאין לפדות ביום השלשים. וע"ע ערוך השלחן יורה דעה (שם סעי' מב) שמאריך בקושיא זו של המג"א ופוסק כדעת השו"ע שאין לפדותו לפני סוף יום השלושים.

בל תאחר בנודר לבית הכנסת

בגמרא מבואר כל הדברים שיש בהם לאו של 'בל תאחר' בנדר, נדבה, דמין, ערכין, חרמין, הקדשות, חטאות, אשמות, עולות, שלמים, צדקה, מעשר, בכור, לקט, שכחה, פאה.

בשו"ת הרדב"ז (ח"ב סי' תרצח) נשאל בבן חו"ל שנדר ליתן צדקה לעניי ירושלים או שמן למאור לבית הכנסת בירושלים האם עובר בבל תאחר בזה, והרדב"ז מחלק בזה וכותב שאין דין בל תאחר בנודר לבית הכנסת כיון שאינה מצות עשה דאורייתא ולכן מותר לו לעכבו, אבל מעות עניים חייב לשלחם מיד כדי שלא יעבור בבל תאחר.

עוד כתב הרדב"ז שם שכל זה שבמעות עניים חייב לשלוח מיד, כשהשיירות מצויות ויש לו דרך בטוחה לשלוח הכסף לירושלים, אבל אם לא ודאי שאין חיוב לשלחם עד שיהיה לו דרך בטוח. וע"ע מאירי (ו. ד"ה צדקה) שכתב שנראה לו שהנודר ליתן לעניי עיר אחרת אינו עובר עד ג' רגלים, עיי"ש.

אבל הרמב"ם בספר המצות (ל"ה קנז) מבאר בדיני בל תאחר וז"ל, וכן כל מה שדומה לקרבן כגון שידור לבדק הבית או לצדקה או לבית הכנסת והדומה לו. ומבואר בדבריו שגם הנודר לבדק הבית או בית כנסת עובר בבל תאחר ודלא כרדב"ז. וכן כתב המאירי (שם) שעובר בבל תאחר אלא שהוסיף כדברי ר"ת הסובר שבזמנינו נהיינו בזמנם שחילקו הצדקה לבד, ולא מסרם לגוברים אין בל תאחר בצדקה שכל אדם נודר על דעת עצמו עיי"ש.

יום שני כ' כסלו

ר"ה ו'

האם גם בצדקה עובר בבל תאחר בכל יום והאם הלשון בכל יום דוקא

אמר רבא כיון שנדר אדם להביא קרבן ועברו עליו שלשה רגלים ולא הביאו בכל יום ויום עובר בבל תאחר. והסתפק בשו"ת בצל החכמה מה הדין לענין צדקה אם לא נתן מיד ועבר בבל תאחר כמו שאמר רבא לעיל (ו.). ונפסק כן בשו"ע יורה דעה (סי' רנז ס"ג) שבצדקה עוברים מיד בבל תאחר, האם עובר בכל יום ויום וכמו בקרבן. ועוד הסתפק האם בכל יום ויום הוא דוקא ואינו עובר אלא בסוף היום, ונפסק"מ לדין לענין צדקה להצד שיש עדיין איסור אחר שלא נתן את הצדקה כשעמד העני לפניו, אם עובר מעתה בכל רגע ורגע או שמא אינו חייב למהר ליתן מיד אלא עד סוף היום שאז עובר בבל תאחר.

ומביא מה שכתב הריטב"א (ד"ה אמר) בזה"ל, 'וכן הדין בצדקה כל היכי דקיימי עניים אפילו לאלתר כל שעה עובר עליו'. וכו'. ומבואר בדבריו שגם בצדקה עובר בכל יום ויום, וגם שבכל יום ויום לאו דוקא שהרי הריטב"א כתב בכל שעה.

אבל בשו"ת אבני נזר (או"ח סי' תקו אות י) סובר שהלשון בכל יום ויום הוא בדוקא והטעם משום שכל יום נחשב לזמן אחד. ומביא לדוגמא גם דברי הרמב"ם בהלכות מילה (פ"א ה"ב) שכתב שמי שלא מל אותו אביו ובי"ד אז כשיגדל הוא חייב למול את עצמו, וכל יום ויום שיעבור עליו משיגדל ולא ימול את עצמו הרי הוא מבטל מצות עשה. הרי שדייק הרמב"ם גם כן לכתוב 'בכל יום ויום' שאינו עובר אלא בכל יום שהוא זמן בפני עצמו. ועיין בצל החכמה שם (אות ז) שרוצה ליישב דברי הריטב"א עם האבני נזר.

ובגוף ראיית האבני נזר מדברי הרמב"ם לענין מילה, הנה בשו"ת דבר אברהם (ח"א סי' לו) דן בענין מילה בזמנה ומילה שלא בזמנה איזו קודמת, ופסק הדבר אברהם שהמילה שלא בזמנה קודמת, כיון שבכל שעה שאינו מל עובר באיסור, משא"כ במילה בזמנה אינו עובר עד סוף היום. וכותב בתשובתו שדבר פשוט הוא שמה שכתב הרמב"ם בכל יום ויום הוא מבטל מצות עשה לאו דוקא הוא, אלא בכל רגע ורגע עובר אף על פי שלא עבר עליו יום שלם דמאי שייך הכא שיעורא דיום כמובן. וביותר תוקף כתב בתשובה אחרת (ח"ב סי' א) להוכיח כן מדברי הרמב"ם בפירוש המשניות (פי"ט מ"י) שכתב לענין מילה גופא שאם גדל הילד והגיע לכלל עונשים וגו' ונתחייב הוא למול את עצמו מיד, וכל זמן שלא מל הרי זה עובר על מצות עשה עד שימול, וממה שלא כתב עובר בכל יום משמע שעובר תמיד בעשה.

ועיי"ש עוד שהוכיח כן גם מסוגייתנו והבין בפשיטות שבכל יום שאמר רבא לאו דוקא. ובתשובה אחרת (שם סי' ב) מביא שמצא דבר זה בריטב"א הנ"ל, עיי"ש.

בפיך זו צדקה

(ר"ה ו')

נ"ל כי הנה לא במוותו יקח הכל, ורק המצות ומע"ט והצדקה שנותן רק אותם יקח עמו. והוא כמו האיש הדרוש לו לעבור את הגבול ושמה לא יתנו לו לעבור לא בכסף ולא בזהב. מה הוא עושה קונה בעד כספו אבני חפץ ויבלעם אל קרבו, וכאשר יעבור את הגבול יקיאם על כפו ויחליפם במחיר. כן הוא האדם במוותו לא יוכל להעביר עמו לא כסף ולא זהב, מה איש החכם עושה מחליף הוא את כספו במצות ובמע"ט וצדקה והמה אבני החפץ ויבלעם אל קרבו, וכאשר יעבור את הגבול יציגם לפני השופטים ומחירם רב מאד. או כי היה המנהג לפנים להוביל פנינים בפיוס מאמרם ז"ל ויחבק לו שמא מרגליות טמונות בפיו. וזה הוא שדרשו רז"ל בפיך זו צדקה. (אורח ישראל)

יום שלישי כ"א כסלו

ר"ה ז'

כתיבת שם הנווד

תחת נדבות נוי של בית הכנסת

בש"ת צמח צדק (קרוכמאל, סי' ג) נשאל ממנהיגי קהילת פרסטיץ שהיה להם בבית הכנסת על דלתי ארון הקודש מבפנים נייר קטן דבוק שהיה מצוייר עליו צורת המנורה ופסוקי מזמור אלהים יחננו בין קני המנורה, ויחיד אחד שהיה נראה לו שאין ציור זה מהודר ונאה הסיר הנייר הזה ועשה משלו צורת מנורה מצויירת בגוף דלתי ארון הקודש ופסוקי המזמור כתובים על קלף דבוקים בין פרקי המנורה, והכל בציור נאה ויפה מאוד. ועשה כן שלא בידיעת ראשי הצבור והגבאים הממונים על בית הכנסת. וכשראו את הציור שתקו אף על פי שלא שאל את פיהם. אחר שנים עשר יום חתם שמו על קלף והדביקו תחת ציור המנורה, וכתב בזה הלשון, וזה מעשה המנורה אשר עשה פלוני בן פלוני. ומיד כשראו מנהיגי הקהילה כי כן עשה התחילו לרנן אחריו איך מלאו ליבו לעשות כן, והיו מתווכחים בזה כדי למחות על ידו.

והביא בצמח צדק מדברי **הרשב"א** בתשובה (ח"א סי' תקפא) שכתב בכיוצא בזה שאין הציבור יכולין לעכב לא מן הדין ולא מן הראוי, מן הדין לא כי מי מעכב על ידו להזכיר שמו בשלו ובהקדשו אין אדם מעכב בשל חבירו, ומן הראוי כי זה מידת חכמים ומדת וותיקין להזכיר שמו כדי ליתן שכר לעושי המצוה, ומידת התורה הוא שהיא כותבת ומפרסמת עושה מצוה, ופרסמה שראובן הציל את יוסף וכן בבוטעו שהצביט לה קלי וכן באהרן וראך ושמה בלבו, ואמרו חכמינו זכרונם לברכה אלמלא היה יודע ראובן שהתורה יפרסם על כתיפו היה מוליכו לאביו, ואלמלא היה יודע בוטעו שהתורה יפרסם מצוותו תרגולים פטומים היה מאכילה, ואלמלא היה יודע אהרן שהתורה תכתוב עליו בתופים ובמחולות היה יוצא לקראתו, הרי דעל ידי שיתפרסם המצוה על ידו יוגדל העליה ביתר שאת ויתפרסמו עושי המצוה.

אך כתב **בצמח צדק** לחלק בין נידון הרשב"א לנידון השאלה, שנראה לומר שדווקא במקום שהצבור הסכימו מלכתחילה עם המנדב שהוא יהיה זה שינדב את הדבר לבית הכנסת, בזה כתב הרשב"א שאין יכולים לעכב בידו מלכתוב את שמו על נדבתו. אבל בנידון השאלה שמעצמו הלך יחיד וצייר המנורה על דלתות ארון הקודש, יכולים הצבור למחות בעיקר מעשיו ולומר שאין נח להם מה שהוא צייר משלו אלא הם רוצים שיבא הדבר מנדבת כולם, כיון שנהגו במנהג זה בכל הקהילות לכתוב מזמור למנצח בצורת המנורה על דלתות ארון הקודש על פי מה שמצאו בספרי האחרונים שדבר זה מגן מפני הפורענות, וחושבים דבר זה למצוה גדולה ורוצים שיהיה לכולם חלק במצוה. ולכן יכולים הם לומר שהם רוצים לעשות המצוה משלהם ולא יעשנה היחיד משלו. ואין לומר שאף שכעושה אותה היחיד משלו הרי הוא מוסרה לצבור, כיון שיש לחוש שמא לא ימסרנה לצבור יפה יפה, וכמו שנחלקו רבי יוסי וחכמים (בבא מציעא קי"ח, הובאו דבריהם בתוס' בסוגיא ד"ה שמא) אם חוששים שמא לא ימסרנו לצבור, ולדעת חכמים חוששים תמיד שמא לא ימסרנו לצבור ולדעתם ודאי יכולים הצבור למחות ביד היב הכל משלו, ואף רבי יוסי שסובר שאין חוששים שמא לא ימסרנה לצבור, היינו דווקא כשאין חותם שמו על נדבתו, אבל כשחותם שמו על נדבתו הרי הוא מגלה דעתו שאינו מוציא את המצוה מידו ואינו מוסרה לגמרי לצבור, ולכן באופן זה יכולים הצבור למחות בידו אף לדעת רבי יוסי.

אך באמת הקשו התוספות בסוגייתנו (ד"ה שמא) ממה שבסוגיא מבואר שדבר פשוט הוא שאין חוששים שמא לא ימסרנו לצבור בשלמות ואילו בבבא מציעא נחלקו רבי יוסי ורבנן בדבר,

המשך

יום רביעי כ"ב כסלו

ר"ה ח'

השוכח המלך הקדוש בתפילת ליל ראש השנה

בגמרא דרשו מן הפסוק (תהלים פ"ד) 'כי חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב' שאין בית דין של מעלה נכנסין לדין אלא אחרי שבית דין של מטה קידשו את החודש.

וכתב **בחיי אדם** (כלל כ"ד סי') בשם הגאון ר' אבלי פסולר שהטועה בליל ראש השנה ולא אמר המלך הקדוש אינו חוזר, ולמד כן מהדין לגבי ראש חודש שהטועה ולא אמר יעלה ויבוא במעריב אינו חוזר, ומטעם שאין בית דין מקדשין את החודש בלילה כמבואר בגמרא ברכות (ל').

והקשה עליו **בש"ת מים חיים** (ח"א סי' כ"ב אות ז') ממה שכתב **רבינו יונה** ברכות (ט"ז. ד"ה שאין) שיש אומרים שדינו של ראש השנה כמו ראש חודש שאם לא הזכיר יום טוב בלילה אינו חוזר כיון שאין מקדשין החג בלילה. אבל **רבינו יונה** דחה הדבר וכתב שאפשר לחלק שהיות וראש השנה גם לילו אסור בעשיית מלאכה לכן יש גם ללילו דין יום טוב ויש עליו חיוב תפילת יום טוב אף על פי שלא קידשו עדיין החודש. ואם כן לכאורה הוא הדין לענין המלך הקדוש שאם לא אמר חייב לחזור, ושלא כדברי החיי אדם. **ובשער הציון** (סי' תקפ"ב סק"ד), הוסיף להקשות, שמאחר וסיים את התפילה בתפילת ראש השנה ולא בתפילת חול איך יצא ידי חובתו במה שסיים בהאל הקדוש ששייך רק לתפילת חול ולא לתפילת ראש השנה, והרי זה תרתי דסתרי. וכתב ששם מדובר שסיים עתה את ברכת האל הקדוש ועוד לא התחיל בברכת היום, ובאמת הדין הוא באופן זה שצריך לסיים תפילתו כולה כתפילת חול בלי סתירה. אך הקשה על כך שאף שמצאנו שהסתפק בתר"י שאפשר שיוצאים בליל ראש השנה בתפילת חול, מכל מקום לא מצאנו היתר לסיים לכתחילה בליל ראש השנה בתפילת חול.

ובש"ת בנין שלמה (תקונים והוספות סי' יח) **ובש"ת אגרות משה** (או"ח ח"א סי' קע) כתבו ליישב דברי החיי אדם עפ"י הגמרא בסוגייתנו, שמבואר שאין המשפט בבית דין של מעלה מתחיל עד שבית דין מקדשין החודש, והואיל ומה שאנו אומרים המלך הקדוש פירש רש"י בברכות (י"ב. ד"ה המלך הקדוש) שהוא על שם שה' שופט העולם בימים אלו, לכן כיון שביליל ראש השנה עדיין לא התחיל המשפט לכן אינו חוזר בלא אמר המלך הקדוש, אבל לענין אם לא הזכיר יו"ט ודאי שגם החיי אדם מודה שחוזר. וכתבו האחרונים שבזה מיושבת גם קושיית המשנה ברורה על החיי אדם, שבאמת יש לומר שמסיים תפילתו כתפילת יום טוב ולא כתפילת חול, ואף על פי כן אין בזה משום תרתי דסתרי. שברכת המלך הקדוש אינה תלויה בהתקדשותו של היום אלא בתחילת הדין והמשפט, ולכן אף שבילילה התקדש היום ולכן מתפללים בברכת היום כיום טוב, מכל מקום בברכת המלך הקדוש אפשר לחתום בהאל הקדוש כיון שהדין והמשפט אינו מתחיל עד יומו של ראש השנה, ולכן אין בדבר משום תרתי דסתרי. וע"ע מה שתירץ בזה **בש"ת דברי נחמיה** (ח"א סי' מז).

המשך (ר"ה דף ז')

ובערוך לנר כתב שיש לומר שבדיעבד ודאי אין חוששים שמא לא מסרו לצבור יפה ובסוגייתנו מדובר לענין דיעבד. ולפי זה כתב **בש"ת גבורות יצחק** (בענין שויתי בלשון גלחית) לחלוק על **הצמח צדק**, שכיון שבדיעבד אין חוששים שמא לא ימסרנו לצבור יפה אם כן אין הצבור יכולים לעכב עליו אחר מעשה מלהשאיר את נדבתו במקומה כיון שבדיעבד יש לנקוט שמסרה לצבור מסירה גמורה (ועיי"ש עוד).

כפתור ופרה

אמרות קודש מגדולי ישראל
לפי סדר הדף היומי

כורש מלך כשר היה לפיכך מנו לו כמלכי ישראל

(ר"ה ג')

א"ל הטעם דמלכי ישראל מונין מניסין ומלכי אומות העולם מונים מתשרי, לפי שישראל עיקר חלקם הוא בעה"ב שזכו מכח קבלת התורה ומצות אחר יציאתן ממצרים שהיה בזכות קבלת התורה כדכתיב 'בהוציאן ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה' וכן בראש כל הדברות כתיב 'אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים' לכך מונין מחדש שיצאו ממצרים שהוא ניסן, משא"כ א"ה שזכו לעה"ז שנברא בתשרי כר"א והכי קי"ל לכך מונין מתשרי, וחסידיו א"ה שזוכין ג"כ לעה"ב ע"י מעשים טובים מזכין להם כמלכי ישראל.

(עיון יעקב)

תפשת מועט תפשת תפשת מרובה לא תפשת

(ר"ה ד')

זהו סוד מה שאמרו רבותינו ז"ל (ר"ה ד:): תפשת מועט תפשת, תפשת מרובה לא תפשת, כי זה ההבדל בין רב למועט, כי המועט יש לו גבול אחד ואין שני לו, אבל המרובה אין לו גבול ותוכל להוסיף עליו עד אין קץ והכל יהיה בכלל המרובה. ואם כן בודאי על השי"ת שברא את עולמו, אם נאמר שברא דברים נפרדים, אם כן תפשת המרובה, ואם כן יקשה עלינו תיכף למה לא ברא יותר, ולכן תתפוש את המועט, כי לא עשה השי"ת רק דבר אחד, וכל העולם ומלואו הוא הכל בריאה אחת נפלאה והיא צורה כוללת שרצה בה השי"ת.

(מבוא לתפשת הקבלה)

מלך וציבור נכנס תחילה לדין...מקמי דליפוש חרון אף

(ר"ה ח')

מלך יש לו זכות הכלל כי הוא משרת לכלל, ולכלל יש גדר רחמים שהוא 'קודם' (פי' קודם במעלה) ועולה למעלה מחרון אף ששיך ביחידים, והיינו משום שהכלל הוא כלי מוכרח המציאות כי העתיד תלוי בו משא"כ כל יחיד ויחיד. והלימוד, הרוצה לזכות ביום הדין יעשה עצמו נחוץ לכלל.

(מכתב מאליהו, ח"ה)

מלמד שמתקדשת והולכת מתחילתה מכאן אר"י וכו'

(ר"ה ח')

נראה הטעם שיהיה אתחלתא דחירות קודם יום הכפורים מיום ר"ה וגמר החירות יהיה ביוה"כ שיהיה זה דוגמא לגאולה העתידה להיות בב"א, שיהיה תחלה אתחלתא דגאולה בזמן ידוע ואח"כ יהיה גאולה עיקרית של ביאת המשיח.

(בן יהודה לרבי יוסף חיים מהגאון זצ"ל)

כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאלו התענה תשיעי ועשירי

(ר"ה ט')

ואם עבר אדם על מצות לא תעשה ועשה תשובה, ידאג לעונו ויכסוף ויחכה להגיע ליום הכפורים למען יתרצה אל השם יתברך, כי רצונו חיי הנפש והגוף וחיי כל נוצר, כמו שנאמר (תהלים ל ו) 'חיים ברצונו', ועל כן אמרו רבותינו זכרונם לברכה (ר"ה ט). כל הקובע סעודה בערב יום הכפורים כאילו נצטוו להתענות תשיעי ועשירי והתענה בהם, כי הראה שמחתו בהגיע זמן כפרתו, ותהיה לו לעדה על דאגתו לאשמנתו, ויגונותיו לעונותיו.

(ערי תשובה לרבינו יונה, שער ז')

החומר ממדור "כפתור ופרה" מתור

מתיבתא הגמרא של לומדי הדף היומי

לפרטים ולהזמנת חוברת דוגמא חנם

חייגו 1800-22-55-66

עשה עכשיו מנוי מתיבתא במחיר מיוחד

חייג למוקד המנויים: 1800-22-55-66

לומדים עם מתיבתא

שיעור תוספת שבת ויו"ט

בגמרא מובא הדין שלמידים מן הפסוק (ויקרא כג לב) 'בתשעה' שיש להוסיף מן החול על הקודש בערב יום כיפור. וכתבו התוספות (ד"ה ור"ע) שבכדי לקיים מצות תוספת שבת די במה שיוסיף משהו. אבל התוספות במסכת ביצה (ל ד"ה דהא) דייקו מהגמרא שם שיש שיעור לתוספת זו, וכן כתב הרא"ש במסכת ברכות (פ"ד סי' ו). וכתבו שמכל מקום לא נתברר כמה צריך להוסיף ולכן יש להפסיק לאכול בערב יום כפור מבעוד יום. ועיין ר"ן במסכת ביצה (טז: ד"ה תנן) שדחה את ראיית התוספות.

ובשו"ת מהר"ח אור זרוע (סי' קפה) כתב דבר מחודש, שבספר ערוגת הבורשם לאחד הראשונים כתב בשם הירושלמי לעשות תוספת שבת שתי שעות, ותמה המהר"ח שאין העולם נוהגין כן, ולכן מפרש שכוונת הערוגת הבורשם היא לומר שמשעתים לפני השבת אפשר לקבל עליו השבת אבל לא שיש חיוב בדבר. ויסוד הדברים שזמן תוספת שבת הוא ב' שעות הביאו גם במנהגי מהרא"ק (הל' ע"ש) ומשם בשו"ת מהר"ל (החדשות סי' מה אות ד) ומשם בדרכי משה (סי' רסא) ומגן אברהם (שם סק"ט). ובביאור הלכה (סי' רסג ס"ד ד"ה קודם) הביא דברי המג"א שכתב שזמן תוספת שבת הוא שתי שעות קודם צאת הכוכבים, והבין בזה בביאור הלכה שגם לדעתו אי אפשר לקבל שבת לפני שעה ורביע קודם השקיעה שהוא פלג המנחה, ולא כתב המג"א אלא שיכולים לקבל שבת כג' רבעי שעה לפני השקיעה שהוא ב' שעות לפני צאת הכוכבים דרבינו תם, וכתב בביאור הלכה שלמעשה יכולים לסמוך על זה ולקבל שבת מאז ובפרט שדעת הלבוש והגר"א היא שאפשר כבר לקבל שבת שעה ורבע לפני שקיעת החמה.

אבל בספר ערוגת הבורשם שלפנינו (הוצאת מקיצי נרדמים) כתב שיטה זו פעמיים ('ח"א עמ' 186, ועמ' 224) בשם ספר הכבוד (לבעל ספר חסידים), ומבואר שם להדיא שהכוונה שעה לפני שבת ושעה לאחריה, ומדייק כן ממדרש רבה בראשית (פ"ט) שאיתא שם על הפסוק 'יהי ערב ויהי בקר יום הששי', בזה"ל, אמר רבי יודן זו שעה יתירה שמוסיפין מחול על קדש ובה נגמרה מלאכת העולם, ומדייק מזה שיש להוסיף שעה על השבת. ולפי זה מבואר הן שחיוב יש בדבר לפי דעה זו לקבל שבת שעה לפני הלילה, וגם מבואר שיסוד שיטה זו אינו משום שלדעתם זמן תוספת שבת הוא ג' רבעי שעה לפני שקיעת החמה, אלא שהוא שיעור שעה, ולסוברים שכל שעות היום מונים מהזריחה עד השקיעה יהיה שיעור שעה זו לפני השקיעה, ולסוברים שכל שעות היום הם מעלות השחר עד צאת הכוכבים יהיה שיעור שעה זה מצאת הכוכבים. ומכל מקום בערוגת הבורשם (עמ' 224) מביא בעצמו דעת התוס' שדי בתוספת משהו, וכן מביא מספר יראים (סי' רעד), וכמנהג.

ובערוגת הבורשם צידד לפרש בדברי המדרש שאמר שמוסיפים שעה לתוספת שבת, שהכוונה לחצי שעה לפני שבת וחצי שעה במוצאי שבת. וכן כתב בספר נועם מגדים (פרשת כי תשא) שתוספת שבת הוא חצי שעה לפני שבת וחצי שעה אחריו, וכן הביא במחזיק ברכה (סי' רסא) בשם כמה ראשונים שתוספת שבת היא חצי שעה. וראה בארוכה באבני שהם (סי' כט) שהביא שיטות רבות בזה.

וראה עוד פניני הלכה (יומא עד:) בחידושו של הגאון ר' וואלף באסקאוויץ בספר סדר משנה (הל' שביתת עשור עמ' סט), ששיעור תוספת יום הכפורים לענין אכילה הוא כל שיתעכל המזון במעיו לפני יום הכפורים, עיי"ש.

**חתוך "פניני הלכה"
חתיבתא**

בל תאחר בסעודת שבת

בגמרא (**ביצה ו'**) אמר רבא שבצדקה עוברים בבל תאחר לאלתר, ומבואר בגמרא שהיינו כשעניים קיימים לפנינו ולכן מיד כשאנו נותן להם צדקה עובר בבל תאחר.

וכתב לפי זה בדבר אברהם (**ח"ב סי' ב בהג"ה**) בשם החפץ חיים הערה מעשית ומצויה בדין בל תאחר, שהמארח עני לסעודת שבת חייב למהר ולסעוד מיד בבואו מבית הכנסת ולא להמתין באמירת שלום עליכם וזמירות, שהרי הסעודה שנותן לעניים היא צדקה וכיון שעומדים עניים לפנינו הרי הוא עובר בבל תאחר לאלתר, ולכן חייב לסעוד מיד ולא לשהות.

וכתב בדבר אברהם שהיא הערה יפה לכאורה, אלא לפי שאין העולם נזהר בה הרי הוא ללמד זכות עליהם, שיש לומר שאין בזה איסור בל תאחר, כיון שהמארח עני לסעודת שבת שעתו היא שבשעה שיאכל הוא יאכל גם העני עמו, והרי זה כקובע זמן לנתינת הצדקה שיתן אותה כשיתחיל לאכול ככלותו לזמר זמירותיו, וכל עוד לא הגיע זמן זה אינו מחוייב עדיין בנתינת הצדקה ואינו עובר בבל תאחר.

והחפץ חיים עצמו נהג כשהיו לו אורחים שהיה אומר שלום עליכם אחר קידוש בתוך הסעודה (**תורת האדם לאדם ח"ג עמ' 75**). ויסוד הדברים פסקם גם במשנה ברורה (**סי' רעא סק"א**) שאם אינו תאב לאכול יכול להמתין מלקדש עד שירעב שכבר זכר את השבת בתפלתו בבית הכנסת, וכתב שמכל מקום נראה שבמקום שיש בזה משום שלום בית או שיש לו בביתו משרתים או שאר אורחים **ובפרט אורח עני** לא יאחר בכל גווני דכיון דהם מוטלים עליו לא יוכל לעכבם בשביל שהוא רוצה לקיים מצוה מן המובחר.

וכן כתב עוד לענין גשמים היורדים בסוכות שאין להמתין עד חצות שיפסיקו הגשמים אם צריך להאכיל לאחרים (**ראה סי' תרלט ס"ק לה**). וכתבו פוסקי זמנינו שלמעשה הכל תלוי לפי הענין, שאין צריך לזרז ולמהר אכילתו יותר מרגילותו מחמת העניים כיון שהרי זה כקבע זמן לצדקה בזמן שרגיל לאכול, אבל לעכב את הסעודה יותר מהרגילות יש איסור בל תאחר. ומאחר וגם בבני ביתו יש מצוות צדקה ודין נדר (**ראה ט"ז יו"ד סי' רמט סק"א**), לכן אם אמר שיבוא לסעודת שבת בשעה זו והוא מתעכב מלבוא כגון שמדבר דברי תורה עם רעיו, הרי הוא עובר בזה על בל תאחר (**ראה תורת האדם לאדם שם**).

הכל הולך אחד הדראש

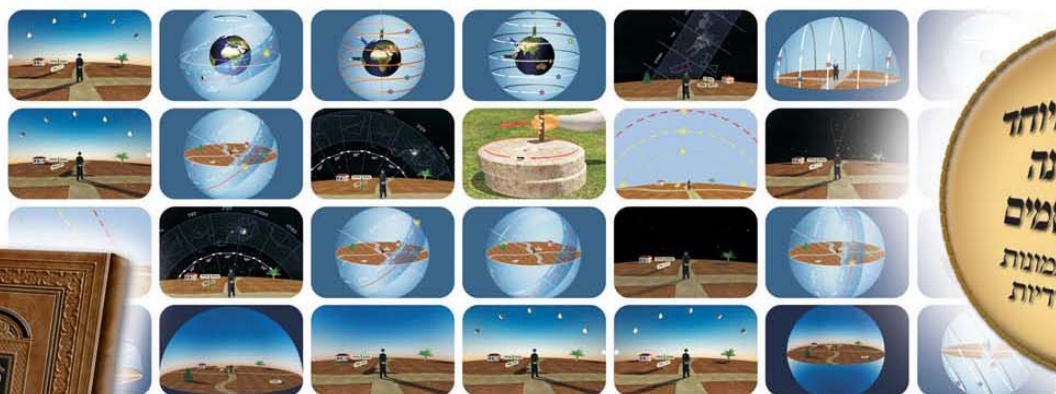
במסכת ראש השנה
מצטרפים ללומדי הדף היומי המנויים על

מתיבתא

הש"ס המבואר והמפואר של "עוז והדר" עם ההגהות והציונים ערוכים מחדש ועם

ביאורי הגמרא בעריכת צוות ענק של ת"ח

ביאורי רש"י • ביאורי התוספות • ילקוט ביאורים • אליבא דהלכתא • פניני הלכה • תמצית הדף • כפתור ופרח

ובסופו
נספח אסטרונומי מיוחד
על חכמת התמונה
ותנועת גרמי השמים
מלווה בעשרות תמונות
תלת מימד ייחודיות

מצטרפים לאלפי המנויים ומקבלים במתנה כרך מפואר ומיוחד של

מתיבתא - עם משנה ברורה המבואר

על סוגיא דחנוכה והלכותיה

במתיבתא - לומדים טוב יותר

תורה מפואר
בכלי מפואר

מוקד מנויים: 1800-22-55-66